

КАФЛЕВСЬКА

Світлана Геннадіївна
svitlanakaflevska@ukr.net

УДК 339.5(477)

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ
МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

BOBK

Валерія Юрїївна
valeriasolovey27@yandex.ruMODERN DEVELOPMENT OF
INTERNATIONAL TRADE STATUS IN
UKRAINEк.е.н., доцент, Вінницький
національний аграрний
університетстудент, Вінницький
національний аграрний
університет

У статті висвітлено сучасні тенденції розвитку міжнародної торгівлі. Охарактеризовано роль зовнішньої торгівлі для економіки України. Проаналізовано показники міжнародної торгівлі України – динаміку обсягів експорту та імпорту. Досліджено географічну структуру зовнішньої торгівлі України та з'ясовано перелік країн-партнерів України у міжнародній торгівлі, а також визначено найефективніші шляхи розвитку міжнародної торгівлі України.

В статье выделены современные тенденции развития международной торговли. Охарактеризованы роль внешней торговли для экономики Украины. Проанализированы показатели международной торговли – динамику объемов экспорта и импорта. Исследована географическая структура внешней торговли Украины и указан перечень стран-партнеров Украины в международной торговле, а также определены наиболее эффективные пути развития международной торговли Украины.

Modern progress of international trade trends are reflected in the article. The role of foreign trade is described for the economy of Ukraine. The indexes of international trade of Ukraine – dynamics of volumes of export and import are analyzed. The regional pattern of foreign trade of Ukraine is investigational and the list of countries-partners of Ukraine is found out in international trade, and also the most effective ways of development of international trade of Ukraine are certain.

Ключові слова: зовнішня торгівля, міжнародна торгівля, експорт, імпорт, сальдо торговельного балансу

Ключевые слова: внешняя торговля, международная торговля, экспорт, импорт, сальдо торгового баланса

Keywords: foreign trade, international trade, export, import, balance of balance of trade

ВСТУП

Україна – це молода країна, розвиток якої спрямований на розбудову ринкової, відкритої економіки. Зовнішньоекономічна діяльність, основою якої є міжнародна торгівля, є підґрунтям здійснення ефективної зовнішньої політики країни. Ще у ранніх теоріях міжнародної торгівлі науковці говорили про те, що жодна країна не може існувати і розвиватися без експорту своїх товарів, та імпорту іноземних, адже дешевше виробити на території власної країни ті товари, виробництво яких потребує ресурсів, які є в країні у відносному надлишку, та закупити в інших країн ті товари, собівартість яких на території власної країни є досить високою. На сьогоднішній день існує багато прикладів країн, які саме за допомогою міжнародної торгівлі та власного експортного потенціалу, а також політики імпортозаміщення змогли стати лідерами на світовій арені, домогтися стрімкого розвитку та посісти перші місця у світових рейтингах. Прикладами таких країн є Китай, Японія, Сінгапур, Південна Корея, Польща та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематикою розвитку міжнародної торгівлі та питаннями експортно-імпортних операцій України займалися чимало зарубіжних та вітчизняних науков-

ців: О.І. Амоша, В.П. Вишневецький, Ю.В. Кіндзерський, А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник, І.В. Скорнякова, М.М. Якубовський та ін. Аналізу впливу євроінтеграційних процесів на економічний розвиток присвячено праці К. Пандалеса, Г. Бакерта, К. Харвейца, К. Люнда, Дж. Мадоси та ін..

МЕТОЮ РОБОТИ є визначення місця України у світовому експорті та імпорті товарів і послуг в умовах глобалізації економіки на основі аналізу сучасних тенденцій розвитку міжнародної торгівлі України та їх впливу на економіку країни в цілому.

МЕТОДАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ у роботі виступають дані Державної служби статистики, праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань та Інтернет-ресурси.

РЕЗУЛЬТАТИ

На сьогоднішній день, в умовах глобалізації економіки жодна країна не зможе у повній мірі розвиватися без здійснення міжнародної торгівлі. Досить часто в науковій літературі поняття «міжнародна торгівля» та «зовнішня торгівля» ототожнюються. Проте, незважаючи на свою близькість, дані поняття є різними. Зовнішня торгівля – це обмін товарами та послугами однієї країни з іншими країнами світу. Зовнішня торгівля в сукупності утворює міжнародну

торгівлю. Тобто, міжнародна торгівля є ширшим поняттям і включає в себе зовнішню торгівлю окремих країн.

Міжнародна торгівля складається з експорту та імпорту товарів та послуг. За оцінкою Дж. Сакса, міжнародна торгівля становить на сьогодні 80 % усіх міжнародних економічних відносин і є сукупністю зовнішньої торгівлі всіх країн світового господарства, а також становить сферу міжнародних торгово-грошових відносин [5].

У міжнародній торгівлі панівні позиції займають розвинуті країни, на частку яких припадає 2/3 обсягу експорту і така ж частка імпорту. Відповідно близько 1/3 світових експорту та імпорту припадає на країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою. Китай, Німеччина, США, Японія, Франція, Великобританія, Італія, Канада, Нідерланди, Бельгія є найбільшими експортерами світу.

Україна нині здійснює зовнішньоторговельні опе-

рації з партнерами із понад 200 країн світу (у 2014 р. їх налічувалося 217). Обсяг зовнішньоторговельного обігу нашої країни в останні роки змінювався в межах 100-170 млрд. дол. США [1].

Разом із зростанням обсягів експортно-імпортних операцій, імпорт в Україну в останні роки значно випереджає експорт, що негативно впливає на економіку країни і на купівельну спроможність населення через недостатній приплив іноземної валюти та завищені ціни на ввезені товари.

В обсязі експортно-імпортних операцій України найбільша частка належить торгівлі товарами. Зокрема, частка товарів у загальному експорті перевищує 80 %, а в імпорті складає майже 90 % (табл. 1) [1].

Динаміка сальдо міжнародної торгівлі за період 1996-2016 рр., у більшості випадків є від'ємним (пасивним), що свідчить про відсутність стійких тенденцій у розвитку зовнішньоекономічної діяльності України в цілому.

Таблиця 1

Показники міжнародної торгівлі України товарами за період 1996-2016 рр., млн. дол. США

[сформовано автором за даними [2]]

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо міжнародної торгівлі
1996	14400,8	17603,4	-3202,6
2000	14572,5	13956,0	616,5
2005	34228,4	36136,3	-1907,9
2010	51405,2	60742,2	-9337
2014	53901,7	54428,7	-527
2015	38127,1	37516,4	610,7
2016	36361,7	39249,8	-2888,1

Так, активне (тобто експорт перевищував імпорт) сальдо міжнародної торгівлі простежувалося у 2000-х рр., тобто в роки відносної економічної стійкості. Надалі імпорт товарів завжди переважав експорт через економічні кризи, які з кожним роком все більше охоплювали країну. Також позитивне значення даного показника простежувалося у 2015 р., проте, таке значення спричинено не збільшенням експорту українських товарів, а зменшенням обсягів імпорту за рахунок погіршення рівня життя та зниження купівельної спроможності населення України.

Аналізуючи географічну структуру міжнародної торгівлі товарами України, можна сказати, що вона є відносно стійкою. При цьому слід зазначити, що в 2016 р. найбільшим ринком збуту українських товарів були країни Азії (35,0 %), далі йде Європа (32,6 %), в тому числі ЄС (31,9 %), тоді як питома вага країн СНД становила всього 17% (в тому числі РФ – 9,3 %). Це можна пояснити змінами позицій окремих регіонів в міжнародному поділі праці, географічною переорієнтацією українських виробників, російською агресією тощо. Основні країни-партнери залишаються незмінними протягом досить тривалого періоду часу. Ними на сьогоднішній день є Європейський союз, Російська Федерація, Єгипет, Туреччина, Індія, Китай, США, Білорусь та інші. (рис. 1) [4].

Аналізуючи структуру експорту товарів з України за 2016 р., можна зазначити, що основні позиції в країні нині займає продукція АПК та харчової про-

мисловості (15284,3 млн. дол. США), продукція металургійного комплексу (8338,9 млн. дол. США), продукція машинобудування (4339,3 млн. дол. США), мінеральні продукти (2728,4 млн. дол. США), продукція хімічної промисловості (1966,3 млн. дол. США), а також деревина та паперова маса (1668,6 млн. дол. США). Хоча майже по всіх даним групам товарів прослідковувалося зменшення обсягів експорту, порівняно з попередніми роками. Наприклад, обсяг експорту продукції хімічної промисловості зменшився майже на 23 % (-577,1 млн. дол. США), продукції металургійного комплексу та мінеральних продуктів на 12 % (-1131,8 млн. дол. США та 371,1 млн. дол. США відповідно), продукції машинобудування на 9,2% (-439,3 млн. дол. США), деревини та паперової маси на 3,2% (-55,7 млн. дол. США). Тільки сільськогосподарська продукція та продукція харчової промисловості у 2016 р. показали нарощення обсягів продажу за кордон на 5% (+721,2 млн. дол. США) (рис. 2) [3].

Як було зазначено вище, у 2016 р. підвищилися обсяги експорту за кордон продукції АПК та харчової промисловості. Проаналізувавши товарну структуру експорту, конкретніше можна сказати про те, що найбільше зріс експорт таких товарів, як: соняшникова олія (+681,4 млн. дол. США) та насіння соняшнику (+54,6 млн. дол. США), пшениця (+479,5 млн. дол. США), цукор (+183,7 млн. дол. США), м'ясо свійської птиці (+65,9 млн. дол. США) (рис. 3) [3].

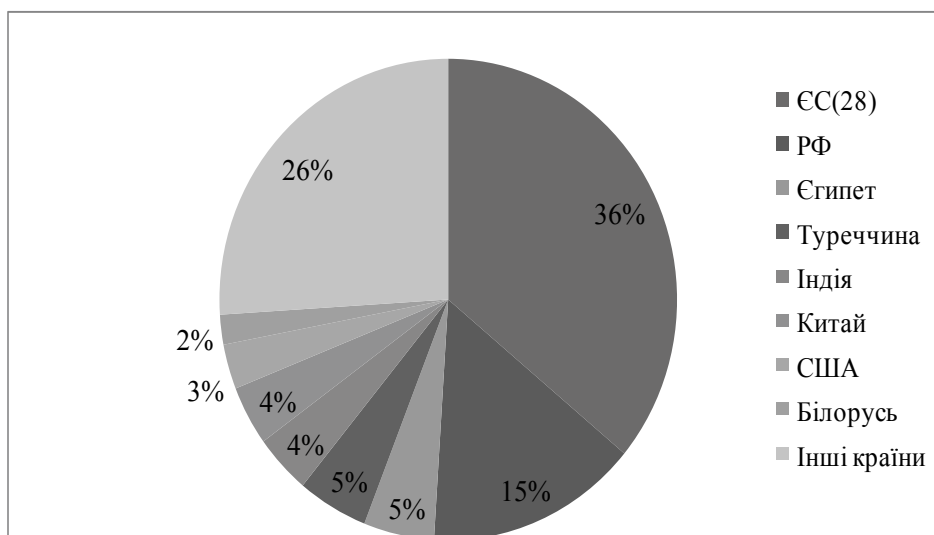

Рис. 1. Географічна структура експорту товарів з України
[сформовано автором на основі даних [3]]

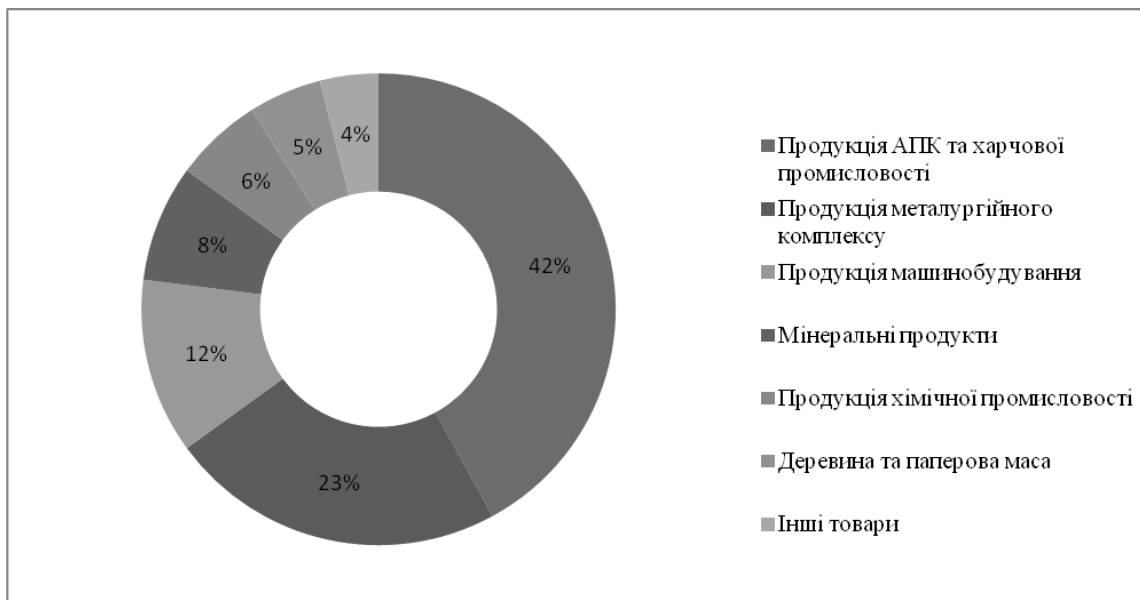

Рис. 2. Структура експорту товарів з України, 2016 р. [побудовано автором на основі даних [3]]

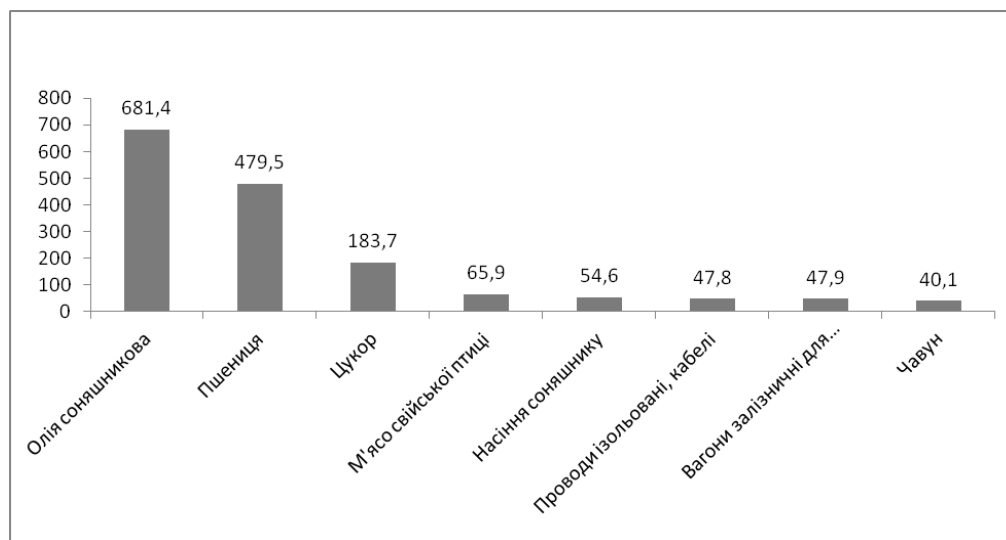

Рис. 3. Товари, експорт яких у 2016 р. зріс, порівняно з попереднім, млн. дол. США
[побудовано автором на основі даних [3]]

Сфера послуг хоча і займає не досить велику частку в зовнішньоторговельному обороті України, разом із тим варто проаналізувати її, оскільки характер та розподіл сфери послуг може в значній мірі характеризувати торговельну політику країни. За рахунок невеликих обсягів імпорту послуг, сальдо торговельного балансу у 1996-2016 рр. завжди було активним (табл. 2) [2].

Так, експорт послуг з України, у 2016 р. скоротився на 1,1 %, порівняно з 2015 р. а також на 17,2 % порівняно з 2014 р. і склав 9,8 млрд. дол. США.

Аналізуючи експорт послуг, можна зазначити, що пріоритетними напрямками є транспортні послуги, на які припадає більше половини (54,7 %) експорту, а також комп'ютерні та інформаційні послуги (16,3 %).

Український експорт послуг також представлений наданням послуг з переробки матеріальних ресурсів (11,6 %), ділових послуг (7,9 %), будівництвом (3 %) та іншими. За останні роки в Україні почали зростати обсяги експорту туристичних послуг (2,3 %) (рис. 4) [3].

Таблиця 2

Показники міжнародної торгівлі України послугами за період 1996 – 2016 рр., млн. дол. США

[сформовано автором на основі даних [2]]

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо міжнародної торгівлі
1996	4746,6	1204,5	3542,1
2000	3655,1	1151,0	2504,1
2005	6443,2	2941,8	3501,4
2010	11936,3	5421,6	6514,7
2014	11520,8	6373,1	5147,7
2015	9736,6	5523,0	4213,6
2016	9868,0	5326,5	4541,5

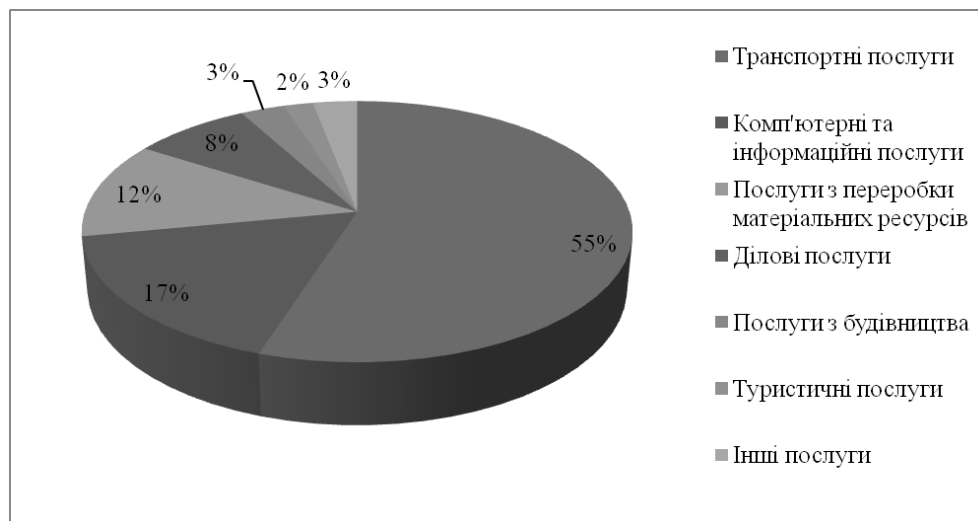

Рис. 4. Структура експорту послуг з України, 2016 р.
[побудовано автором за даними [3]]

З вище наведених груп послуг, нарощення обсягів експорту у 2016 р., порівняно з попереднім, показали послуги з ремонту та технічного обслуговування (+16,3 %), туристичні послуги (+9,9 %), послуги з переробки матеріальних ресурсів (+3,6 %), послуги з будівництва (+0,6) та незначне збільшення експорту транспортних послуг (+0,02 %), обсяги експорту інших видів послуг скоротились, наприклад, ділові послуги (-6,3 %) та комп'ютерні послуги (-1,0 %). Але, порівняно з 2014 р. прослідковується поступове скорочення обсягів експорту всіх видів послуг (рис. 5) [3].

Темпи зростання імпорту товарів та послуг мають дещо іншу динаміку. Так, обсяг імпорту товарів у 2016 р. порівняно з 1996 р. збільшився у 2,3 рази, послуг – у 4,4 рази. Зростання імпорту послуг відбувалося більш інтенсивними темпами, ніж товарів протягом всього досліджуваного періоду (рис. 6) [2].

У товарній структурі імпорту помітні як позитивні

тенденції, так і негативні. До позитивних можна віднести, наприклад, збільшення питомої ваги машин, обладнання та механізмів. Негативним явищем у структурі імпорту можна вважати високу питому вагу готових харчових продуктів (рис. 7) [2].

За досліджувані роки суттєвих змін у товарній структурі імпорту не відбувалося. Україна імпортує переважно мінеральні продукти, машини, транспортні засоби і устаткування, а також продукцію хімічної промисловості. У 2016 р. спостерігалось зростання обсягів імпорту всіх товарних груп крім мінеральних продуктів, при цьому найвищі темпи зростання продемонструвала товарна група «Машини, устаткування, транспортні засоби».

Слід зазначити, що у структурі імпорту послуг, як і в експорті, в Україні переважають транспортні послуги (понад 50 % обсягу експорту, понад 20 % обсягу імпорту) [1].

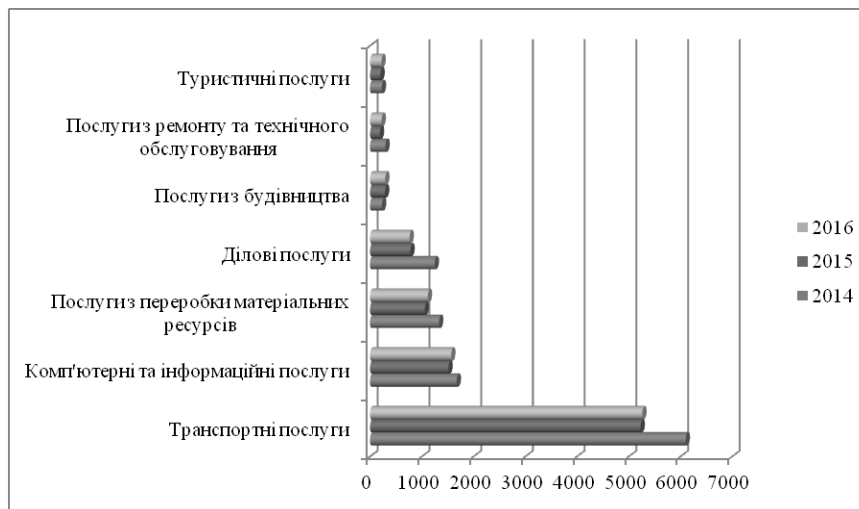

Рис. 5. Динаміка експорту послуг України 2014-2016 рр., млн. дол. США [побудовано автором на основі даних [2;3]]

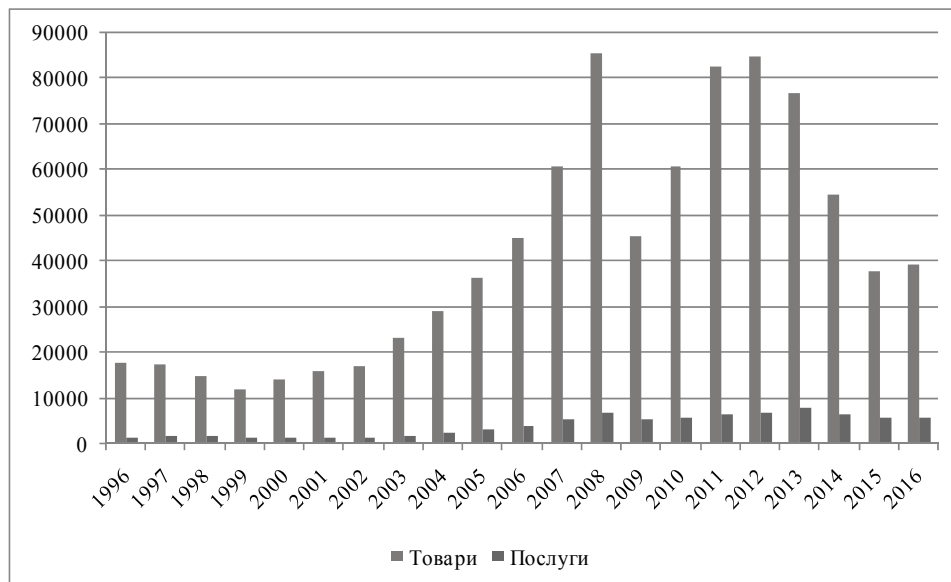

Рис. 6. Динаміка імпорту товарів та послуг до України, млн. дол. США [побудовано автором на основі даних [2]]

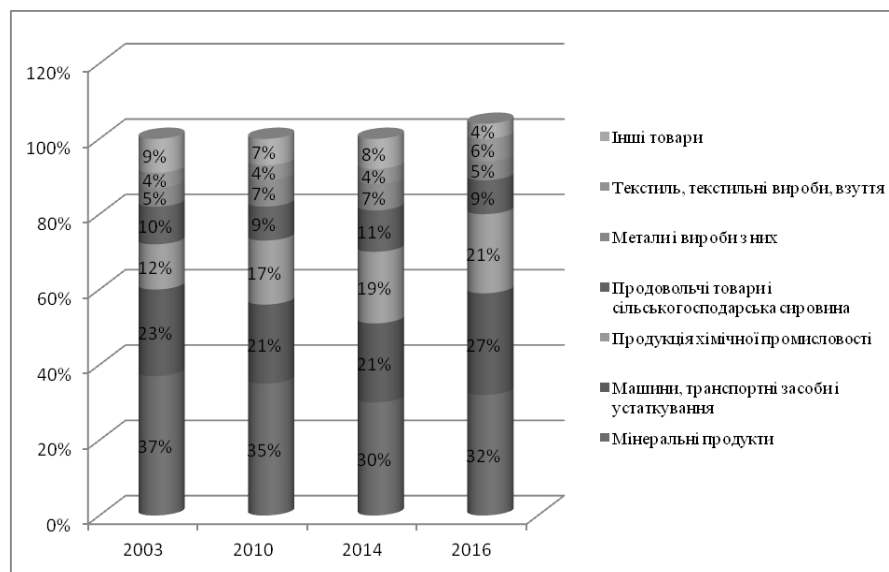

Рис. 7. Товарна структура імпорту України, 2003-2016 рр. [побудовано автором на основі даних [2]]

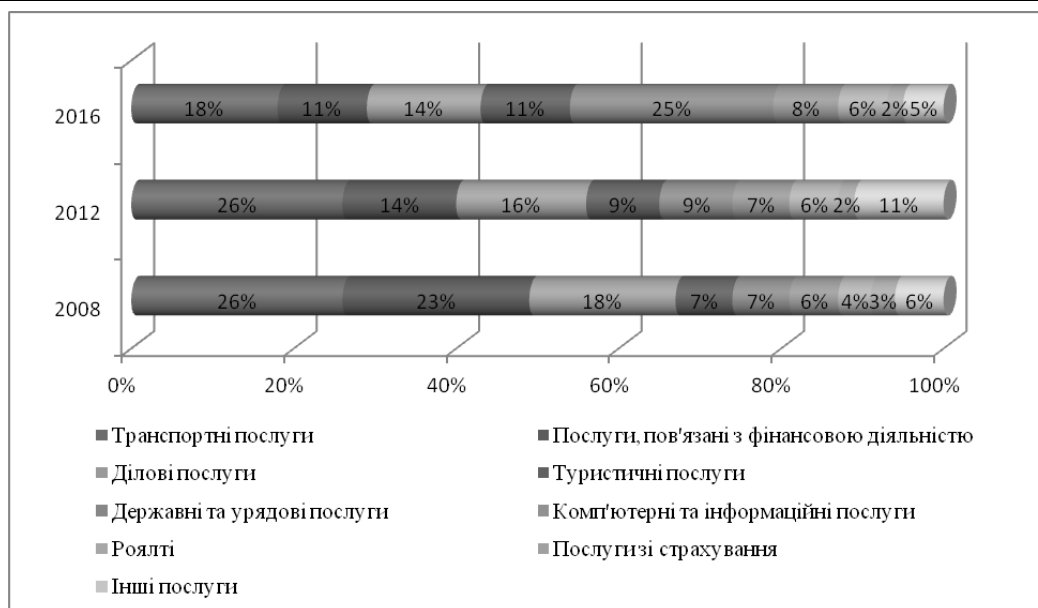

Рис. 8. Динаміка структури імпорту послуг 2008-2016 рр.
[сформовано автором на основі даних [2]]

Проаналізувавши динаміку структури імпорту послуг України за 2008-2016 рр., можна сказати, що суттєвих змін за весь період не було, наприклад, найбільшу частку у імпорті послуг займали транспортні послуги (18-26 %), послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (11-23 %), ділові послуги (14-18 %) та туристичні послуги (7-11 %). Імпорт таких послуг, як комп'ютерні та інформаційні, роялті, послуги зі страхування та інші займали невелику частку у імпорті послуг до України (2-8 %). Значно зменшився тільки імпорт державних та урядових послуг, у 2008 р. він становив 25 %, а у 2016 р. – лише 7 %.

Географічна структура імпорту товарів та послуг, як і товарна, є відносно стійкою, простежуються тільки незначні коливання у частках країн-імпортерів

продукції та послуг.

Найбільшу питому вагу у 2016 р. займають країни ЄС (28) – 44 % та країни СНД та Азії – 22 % та 23 % відповідно, тоді як у 2008 році лідерами були країни СНД – 38 %, країни ЄС (28) займали майже стільки ж – 34 %, а щодо країн Азії, то їх частка у географічній структурі імпорту товарів становила 18 % (рис. 9) [2].

Найбільшими країнами-імпортерами послуг в Україну у 2008-2016 рр. були країни ЄС(28), країни СНД та країни Азії, меншу частку в імпорті послуг займають країни Африки, Америки та інші країни. За всіма групами країн помітна тенденція до зменшення частки в українському імпорті за рахунок економічної кризи в країні, девальвації гривні та зниження купівельної спроможності населення (рис. 10) [2].

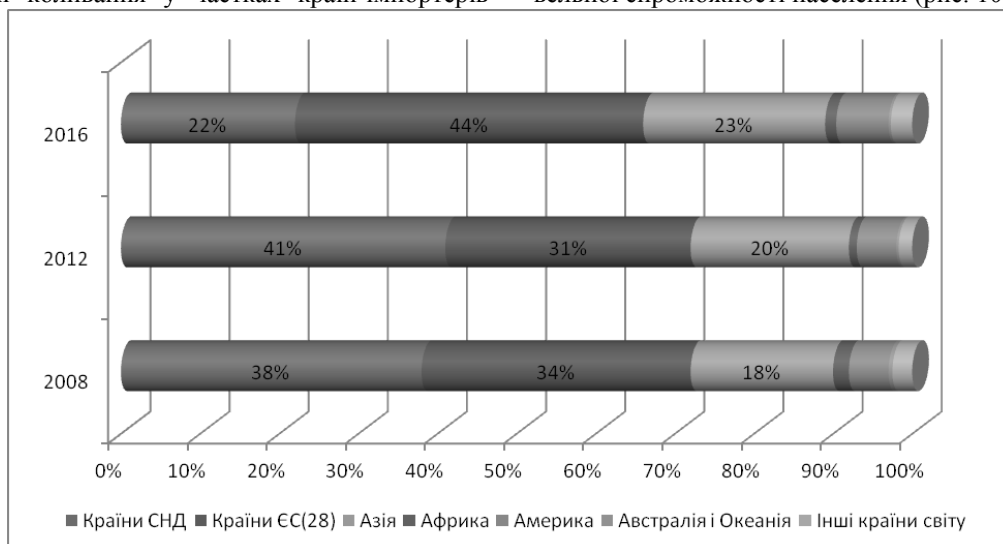

Рис. 9. Географічна структура імпорту товарів 2008-2016 рр.
[сформовано автором на основі даних [2]]

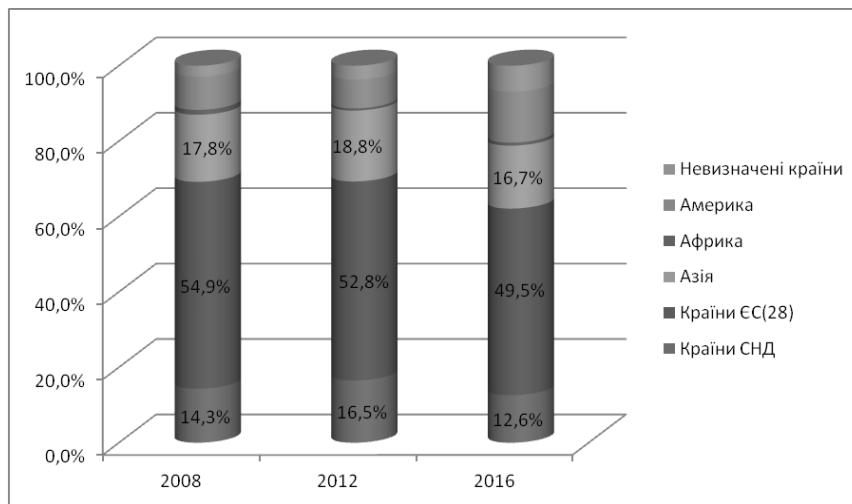

Рис. 10 Географічна структура імпорту послуг в Україну, 2008-2016 рр.
[сформовано автором за даними [2]]

Таким чином, з проаналізованих показників чітко видно, що Україна є активним гравцем у сучасній міжнародній торгівлі. Зважаючи на високі обсяги торгівлі, динаміка зовнішньоторговельного обігу України нині має тенденцію до підвищення, але все одно Україна значно відстає від аналогічних показників високорозвинутих країн світу. Також можна зазначити, що особливістю української міжнародної торгівлі є стійка тенденція щодо позитивного торговельного сальдо послуг, тоді як аналогічний показник щодо товарів є у більшості випадків негативним.

ВИСНОВКИ

Міжнародна торгівля в сучасних умовах розвитку має вагомe значення для економіки країни, так як від того наскільки ефективно і успішно вона проводиться залежить не лише економічний розвиток будь-якої країни, але і розвиток її соціально-культурної сфери.

Результати проведеного дослідження дозволяють визначити стан міжнародної торгівлі України на сучасному етапі розвитку. Міжнародна торгівля України є досить розгалуженою як у товарній, так і в географічній структурі, проте її сировинна орієнтація не дозволяє досягти рівня високорозвинених країн, таких як Китай, США та інші.

За результатами дослідження стану міжнародної торгівлі України за проаналізовані роки в розрізі регіональної та товарної структур, динаміки обсягів експорту та імпорту товарів та послуг можна зазначити, що в міжнародній торгівлі товарами України беззаперечно переважає імпорт товарів, тоді як даний показник щодо послуг показує обернену тенденцію – перевагу експорту над імпортом. Головними торговельними партнерами як у імпорті, так і в експорті товарів та послуг залишаються країни СНД, ЄС та Азії.

Подальший розвиток міжнародної торгівлі України можливий шляхом здійснення певних заходів, наприклад, збільшувати обсяги залучення іноземного

капіталу, відкривати нові та модернізувати існуючі виробництва, створювати маркетингові мережі на зовнішніх ринках, впроваджувати міжнародні стандарти стандартизації та сертифікації продукції тощо [6]. Реалізація даних заходів призведе до активізацій та нарощення обсягів міжнародної торгівлі України і тим самим забезпечить конкурентоспроможність вітчизняної продукції та економічну стійкість країни.

Список використаних джерел

1. Власюк Т.О. Стан і тенденції зовнішньої торговельної діяльності України: виклики для економічної безпеки та способи їх подолання / Т.О. Власюк // Стратегічні пріоритети. – 2015. – С. 48–58.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=f60182db-b048-4922-a3b4ff2d1bb731a6&title=PokaznikiEksportuUkrainiZa2016-Rik>
4. Осацька Ю.Є. Міжнародна торгівля: сучасний стан та перспективи розвитку / Ю.Є. Осацька, О.М. Зінченко. // «Молодий вчений». – 2016. – С. 814–816.
5. Сазонь О.М. Розвиток міжнародної торгівлі за допомогою інформаційних послуг / О.М. Сазонь // Актуальні Проблеми Економіки. – 2013. – № 1. – С. 51-57.
6. Кафлевська С.Г. Організаційно-економічний механізм управління конкурентоспроможністю монопопереробних підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/827-Article%20Text-1595-1-10-20161014%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/%D0%90%D0%B4%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80/Downloads/827-Article%20Text-1595-1-10-20161014%20(4).pdf)